

*Людина -
Культура -
Духовність*

*Збірник
наукових праць*

В И П У С К - II

Київ - 1996

Між представницького зборища, яке окупувало двір перевізника, втім фольклорно-фантастичних істот можна помітити також монстрів, створених уявою В.Шевчука - чоловіків з вогненими тілами, дракотною лисуна, людей з коронами дерев на голові. Такого роду експерименти з відкриттям нових видів створінь ірреального світу в письменника непоодинокі. Досить згадати описаних ним метеликів - провісників долі / " Свічення"/, чоловіка-Біду / " Голос трави"/ або птаха-перевертня / " Дім на горі"/. Особливо характеристична у цьому відношенні остання особина, оскільки В.Шевчук зображує її у явно модерному вигляді - з добре впізнаваними атрибутами туалету: " Великий сірий птах у лакованих туфлях і з солом'яним капелюхом на голові круляв над їхнім обійстям. З туфель витиналися гострі кігті, а замість носа був грубо загнутий дзьоб"; " ... видно стало людину-птаха в сірому костюмі, лакованих туфлях і солом'яному капелюсі. Бачила, як повільно круляв він, спускаючись на гору, ось він торкнувся лакованими туфлями корстви на стежці й пішов, наче дістав під ноги асфальтовий хідник" / 3, 346/.

Загалом у текстах В.Шевчука фантастичні персонажі найчастіше або запозичуються з фольклорних джерел / відьми, чорти, білі чорти, домовики, русалки і т.д./, або ж постають на рівні прямих паралелей з номенклатурою образів народної містики. Досить показовим у цьому аспекті є оповідання " Голос трави" з одноіменного циклу оповідань. У ньому постав цілий шеренг персонажів, створених " колективною" суспільною свідомістю, що ґрунтується на специфічному світосприйнятті та невитравних передсудах і марновірствах: Приміром; хлопець, який прийшов до старої чарівниці Іланихи-Жабунихи, щоб навчитися її непевного мистецтва, " в одному кутку побачив старого й сивого домовичка, що спав собі, як собака, згорнувшись у клубок. Посопував носом і поскімлював, наче снилося йому щось лихе" / 3, 419/.

В.Шевчук персоналізує один з найбільш широкоживаних в усній народній творчості образ біди. Той самий хлопець за допомогою своєї наставниці " побачив сірого, тлустого чоловіка, який ішов за возом. - Був прив'язаний налігачем і розвертав навсібіч сіре, печальне обличчя з великими очима. Плакав, і сльози розмивали по лиці ривчаки. Тіло його не було покрите оджею, але

якесь начебто дерев'яне.

- Що воно? - тихо спитав хлопець, опускаючи руку.

- Біда того чоловіка. Кожен з нас водить за собою на напигаці власну біду" / 3, 4II/.

Нарешті, автор оповідання "Голос трави" активно експлуатує не лише антропоморфні образи злих або добрих начал, представлених у проявах народної культури, але й ті образи язичницьких вірувань, які пов'язувалися з тотальним одухотворенням природи. У В.Шевчука мають свою мову трава, кущі, дерева, набувають флороподібної форми психічні стани людини, її задатки, як свавільні "пастухи" долі. "Що ти бачиш? - запитує Забуниха пошукача відьомського чину після проведеної ним серії магічних пасів, - Щось тонке, як трава, - сказав хлопець: - Голова як квітка, очі великі й жовті. Руки як проміння. Ой, воно рушило до мене!..

- Вле починаєш бачити, - радісно сказала Іваниха. - Їх усіх можна отак уздріти, треба знати тільки, як повертати пальці.

Таким чином, в ряді художніх текстів В.Шевчука з вичерпнутою повнотою представлений образний арсенал народної демонології. Стилістика та образний світ фольклорно-фантастичної оповіді не лише зовнішньо обрамляють твори письменника, але й суттєво позначаються на "якості" його творчого методу. Адже характерні для усної народної творчості тричленні сюжетні "трикутники" й клішовані фразеологічні блоки, традиційні колізії та "етикетні" умовності фольклорно-фантастичного світу виступають своєрідними будівельними ризтуваннями художньо-естетичної літературної моделі, на яку спирається В.Шевчук. Одночасно народна демонологія постає в його текстах на рівні Безпосередньої "цитати" з подальшим її авторським тлумаченням. Відьми, чорти, домовики, русалки та інші персонажі народної містики ясно обсядають сторінки творів письменника / Їм на поміч він посилає чудовиськ, породжених власною уявою/, з волі автора нерідко потрапляючи у "нештатні" / з точки зору фольклорної традиції/ ситуації. Разом з тим В.Шевчук твердо дотримується шаблону народно-фантастичних оповідань стосовно характеристики репрезентантів "нечестивих" сил - усі вони мають яскраво виражені демонські риси й вороже налаштовані супроти світу людини.

Зробимо основні узагальнюючі висновки. Вони зводитимуться до трьох моментів: I: Характер художнього мислення та методика

літературного письменства В.Шевчука великою мірою визначаються ментальними стереотипами, ідейним арсеналом та стилістикою української народної культури / йдеться, насамперед, про відповідні "тексти" у сфері демонології/. 2. "Фантастичне" в художніх текстах письменника виступає своєрідною метамовою, уживаною в якості пояснювальної схеми сюжету, а також для створення ефекту "умовно реалістичної" оповіді. Останній досягається за рахунок використання певних художніх методів / головне, контекстних впливів і нашарувань/, завдяки чому відбувається "іраціоналізація" реалістичних сюжетів, а "фантастичне" набуває смислових значень реального. 3. Художньо-естетична парадигма народного містико-фантастичного відображення постає у творах В.Шевчука як на рівні прямого "зчитування" з першоджерела / йдеться про запозичення тем і персоналій народної демонології, що не виключає, утім, специфічних авторських версій і тлумачень/, так і рецепції стилістичних засобів, світоглядних орієнтацій та етико-естетичного ладу народних містико-фантастичних "текстів".

Література.

1. Бердяев. Русская идея // Вопросы философии. - 1990. - № 1.
2. Григорій Сковорода. Вірші. Пісні. Байки. Діалоги. Трактати. Притчі. Прозові переклади. Листи. - К., 1983.
3. Шевчук В. Вибрані твори. Роман-балада. Оповідання. - К., 1989.